

Emberek, kövek, virágok

— Hát itt született? — kérdezte a volánán ülő férfi.

— Itt — bólintott a mellette levő ülésen Koroknai.

— Szép vidék — szólalt meg a hátsó ülésen az asszony.

— Az — pillantott hátra Koroknai.

Lassan kanyarodott le a műtől a völgybe a személygépkocsi. A völgy, mint valami óriási fa lombkoronája, szétrajzó ágai szelletekre darabolják a hegyet, hogy helyet adjanak az emberi hajlékoknak; a sárból, vályogból, fából, téglából vert, rakott, faragott épített házaknak, mint madárfészkeknek a gallyakon.

A falu, Kiselemér útjai a vizek folyását követik. A házak pedig úgy ülnek, guggolnak, térdepel-

nek az utak mentén, mint a pihenő vándorok. A tenyérbe illő, víziszivó-formálta köveket összegyűjtik itt az emberek, mint inéges esztendőkből a gabona magvait, és a házuk köré rakják, mintha virágot ültetnének. A virágok pedig a kövek között virítanak. Az emberek, meg kövek és virágok között élnek.

Szinte az egész falu ástott az álmosságától.

— Ez a költő emlékmúzeuma — mutatott elgondolkodva Koroknai egy magasan, az út fölé épült, rendben tartott épületre. Öreg fák veték körül a házat, előtte kőből rakott kerítés kanyarodott az út talpához, a ház környéke.

— Hogy tudott itt élni? — kérdezte őszinte csodálkozással és sajnálkozással az asszony.

A volánán ülő férfi megvonta a vállát.

— A költőknek mindig jól tesz a magány és a szegénység.

Ahogy közeledtek a szülőházhhoz, Koroknainak egyre jobban elszorult a szíve. Pontosan tíz esztendeje járt itt utoljára, Zavarta az is, hogy ebben a környezetben, ebben a kis, szegény faluban nem érzi azt a biztonságot, egyenrangúságot kollégájával és feleségével, mint a távoli nagyvárosban. Arra gondolt, jobb lett volna kiszállni a kocsiból a híd előtt és egyedül megérkezni öreg házukhoz, öreg, özvegy édesanyjához.

— Itt állj meg — szólalt meg váratlanul, bizonytalanul és csendesen Koroknai.

Kollégája azonnal megállította a kocsit és kíváncsian nézett ki az ablakon. Pontosan két ház között álltak meg. A hátuk mögött szép szál deszkából szegelt kerítés mögött téglafalú ház állt, előttük néhány lépésre sárból vert, fehérre meszelt, megroggyant hajlék támaszkodott a domb lábának.

— Várjál! — szólott rá az ajtó nyitóját Koroknaira a férfi. — Hátrólalak egy kicsit. Háztól házig, nem?

— Ne tolass — mondta Koroknai és kilépett a gépkocsiból. — Nekem előre kell menni. Az a mi házuk — és előremutatott. — Ott van az ajtóban az édesanyám...

Koroknai a bőrönddel a kezében az út közepén állva megvárta, amíg megfordul a gépkocsi és elindul arra, ahonnan jöttek. Aztán megindult a ház felé, de csak akkor nézett fel, amikor a küszöbhez ért. Hetvenöt esztendő anyja arca mosolygott, a szeme sarkában pedig könnycepp guggolt.

Leszállt már a nap a hegyek mögé, amikor végeztek az ebéddel. Az öregasszony kedvenc ételével, lekváros derelyével várta a fiát. Aztán arról beszélgettek, ki mindenki halt meg az utóbbi években a faluban, ki mindenki ment el örökre.

— Én sem élek már sokáig, fiam — mondta reszkető hangján az öregasszony. — Nagyon fájnak a lábaim. Ha néha elmegyek az erdőre fáért, szederért, somért, este alig találok a helyét a lábaimnak. Mezlásd, nem sokáig húzom...

Koroknai kinyitotta az asztal végére fektetett bőröndöt, kivette belőle azt a meleg kendőt, amit útközben, innen nem messze egy kisvárosban vásárolt és átadta az anyjának. Az öregasszony meghatóva szorította magához, aztán tapogatta, nézegette a félhomályban és végigsimította vele a két arcát is. Csak így érezte annak finomságát, Koroknai közben tett néhány lépést a szobában. Mintha keresett volna valamit.

Alig hallotta, amit az anyja mondott:

— Amikor tíz éve itthon voltál, akkor is kendőt hoztál...

Koroknainak úgy tűnt, hogy a ház, az ő szülőháza itt, a domb tövében az idő, a felette elvonuló viharok, háborúk, emberi nyomorúságok súlya alatt lassan bele-süppedt a múltjába, a földbe, amelyből vétetett. Az eperfa a ház sarkán nemesbárk árnyékolja az egyetlen szobát, hanem be is sötétíti, elveszi tőle az éltető nap-sugarakat. Az ablak alatt ott a régimódi ágy, s felette az emberkéz simította falon porosodnak a családi képek és a szentek színes ábrázatai. A másik fal lábánál homorít a heverő, amelyen gyerekkorában annyit hancúrozott. A heverő fejénél a szekrény örködik, lábát pedig a csikótűhely melege vigyázza. A két szék háttal áll az asztalnak, mintha haragban lennének. A komódon jelen van a múlt, a jelen és a jövő. Régi, cifra, aranyozott poharak, egy tegnapi sült kenyér és üvegekben befőtt, piros paradicsom, zöld uborka, paprika, kék szilva és vörös som. Sombefőtt. Az erdő ajándéka a szegény embereknek.

Az öregasszony az ajándékdövel az egyik falnál terpeszkedő, kicifrázott, látásra is súlyos lada-

hoz ment. Koroknai tudta, hogy ez volt a menyasszonyi ládája, és élénken emlékezett arra is, hogy ehhez nekik gyerekkorukban soha nem volt szabad hozzányúlni, nem volt szabad felnyitni. Az öregasszony most ráült a láda sarkára és a láda tetején szétnyitotta a kendőt. Simogatta, mintha a kezével vasálná, s ujjai meg-meg-álltak egy-egy virágmintán, követték a virágok rajzait. Fekete ruhában ült, fekete kendő árnyékolta az arcát és szótlan volt, mintha a sok beszélgetés és a nagy öröm kimerítették volna.

Koroknai sokáig nézte, aztán csendesen megszólalt:

— Elváltam...

Az öregasszony szeme megrebbent, de nem szólt.

Koroknai az igazi nemesfából készült hangszerek módján feketére vénült bútorokat vette sorba szemével, mintha számlálna. Nem akart anyja szemébe nézni. Az öregasszony papucsba bújított lábánál ott sárgállott a frissen tört kukorica hancsa és a száraz babbüvel, amely most hirtelen megszörrent, ahogy a macska nagyot nyújtózott benne.

— Elváltam... — ismételte meg tompán.

— Te tudod — válaszolta szárazon és fáradtan az öregasszony. Aztán felállt, előkészítette a petróleumlámpát, de nem gyújtotta meg.

Elfáradt már a napfény, kékes-szürke homály ülte meg a kis szobát.

— Nem tudunk már együtt élni... — próbált magyarázni, de aztán legyintett. Az anyját nézte, özvegy édesanyját, aki ebben a házában született, nevelkedett, itt lett asszonnyá, két gyerek anyjává, aztán özvegyé, szegényé, öregé, magányosá.

A nyikorgó ajtón kilépett a pitvarba. Sötét és hideg fogadta. Tudta, hogy itt nincs ablak, ide áramlik be a szomszéd szoba füstje és innen távozik a botokból font és sárral tapasztott fakeményen át az ég felé. Jól emlékezett, hogy itt füstölték a húst, s itt tartották a földön másnap délig a levest. Most kettőtört óriási tők vigyorgott rá az egyik sarokból, magokból álló csontszinű fogórával.

Továbbment. Két lépésre következett a kamrába vezető ajtó, amelyet valamikor tehének lehel-

lete, tej- és trágyaszag avatott istállóvá. Most tűzifa szárad benne és egy kevés szén, amely tikkadtan meg-megpattant néha.

Lassan sötétedett. Visszabotorkált a szobába, ahol már égett a petróleumlámpa.

— Eszel? — kérdezte az anyja.

— Maga nem eszik?

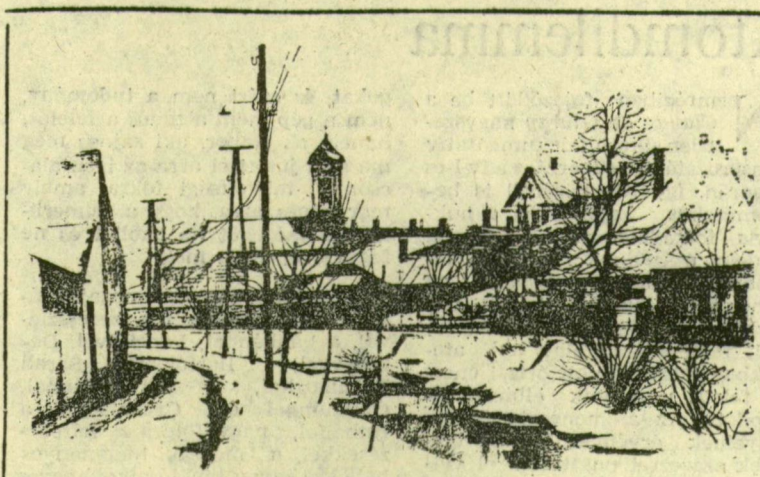
Az öregasszony megrázta a fejét.

Koroknai a heverőn hanyatt fekvé, lehunyt szemhéja alatt anyja szinte minden mozdulatát látta. Hallotta az öreg ágy nyikorgását, anyja imasóhajtozását és a háztető felett nyargaló szelek rohanását. Szólni akart, beszélgetni, de nem jött hang a torkára. Szagok, illatok kerítették hatalmukba. Külön-külön meg tudta különböztetni a tűzhely füstszagát, a szekrény tetején és a pitvarban tovább érő alma és szőlő illatát, a lámpából kitóduló petróleum szagát. Álmában látta az anyját, ahogy az udvaron, az eperfa alatt kenyeret dagaszt. Aztán egy nagy abrosszal letakarja a teknőt, a vályúhoz megy és lemossa kezéről a tésztát...

Koroknai erős fejfájással ébredt.

Dél előtt a lombját hullató eperfa alatt ült a ház fal szelvényében. A bágadt napfény már csak világított, meleget nem adott. Ült és az anyját nézte, aki a ház mögötti kertben hajladozott az almafák, körtefák, diófák, szilvafák alatt. A kertet nézte, számba vette az ismerős, öreg fákat. Egyre feljebb haladt tekintetével a domboldalon. Egészen a temetőig

ORAVEC JÁNOS

MÁCSAI ISTVÁN RAJZA

Pék Pál

Szél jár utánam

Kövek zuhognak, seb a sebre hajnaltól estig. Rontani szél jár utánam át a házon, lépcsőkön bukdos. Pusztulásom be kéne mégis vallani.

Sereglés értem fakó népem — S lángom latolva nem tudok kötéllel, késsel öszezárva tükörbe kőpni, a szavára, hiába fosztott, vadított.

Mert velem nőtt és el [nem enged.

Magával biztat! S meglapul, keserűn csak, ki visszaválhat a csönddel-beírt

[magasságnak —

Miatta bénít ez a súly.

Hisz kilobban még [otthontalan

szavamból tisztán a világ! S hol öncsonkító virágzás nyit, majd fölelem a szabadság s e földdel békít, a fiát!

Az előszónál nincs értékeőbb

TANYAI KULTÚRCENTRUM — hirdeti a tábla az E5-ös út mentén, nem messze a szatymaji bekötő úttól egy öreg iskola végén. Miféle kulturális élményt kínálnak vajon itt, Szegedtől tizegynéhány kilométerre?

Gyömbér István ultrás vízzel mossa a pingpongasztalt, amikor bekopognak. Vétítés lesz estére, s valószínű, hogy utána az asztal is használatba kerül.

— Huszonnyolc évig tanítottam ebben az iskolában — meséli.

— Két esztendeje megszűnt itt a tanítás. Lehetne vitaközlött, nem volt-e túl korai a körzetesítés, de előbb-utóbb ez lett volna a sorsa az iskolának: elfogynak a gyerekek. Szegeden születtem, középiskolai tanárként végeztem, tanára kerültem tanítani. Az volt az elvem: ismereteket átadni — szakma, nevelni — művészet. Nevelni csak az tud, aki példakép lehet, aki kiemelkedik a gyerekek közül. Sokan lenéztek ma már a tanyai iskolákat, pedig sokkal jobban érvényesült ezekben a pedagógus szabadsága, mint ma a szakosított osztályokban. Egy kézben volt a társaság: nevelés szempontjából a maximumot lehetett kihozni belőlük.

— Sikereselek érzi azt a huszonnyolc évet?

— A 30 éves érettségi találkozón kiderült, lett az egykori osztályból kutató mérnök, igazgató, repülőgép-szerelő. Kérdezték tőlem, hogyhogyan nem vittem többre, jó tanuló voltam fiatalkoromban. Azt feleltem: nekem sikerült, amit a többiek a maguk pályáján nem érhetnek el. A legértékesebbet, az egyéniséget csak a tanító adhatja át tanítványainak.

— Nem is vágyott el innét soha?

— Nem. Itt sem vittem sokra, nem hizlaltam disznót, nem termeltem paprikát. Nincs is házam, üdülőm, autóm. A gyerekekkel töltöttem minden időmet. Amelyik gyengébben tanult, ittfogtam, délután külön foglalkoztam vele.

— Hogyan lett az egykori iskolából kultúrcentrum?

— Amikor megszűnt a tanítás, megkaptam Szatymazon a harmadikos-negyedik napközis csoportot. Arra gondoltam, megveszem ezt az épületet. Azt mondta a tanácselnök, írjak kérvényt, ő majd továbbítja. De aztán nem adták el nekem. Átalakították az osztálytermet 300 ezer forintért. Megkértek, vállaljam el a kultúrcentrum vezetését. Jó a kapcsolata-

tom a központi általános iskola igazgatóságával és a tanácssal. Mindig szólnak, amikor van rá keret: ha kell valami, most vedd meg.

— Milyen programokat szerveznek?

— Rendszeresen vetítünk filmeket. Van egy kis könyvtárunk, lehet kölcsönözni. Lehet tévét nézni. Meg szoktuk vitatni a filmeket. Vannak TIT-előadások. Lehet focizni, kézilabdázni, asztaliteniszezni.

— Hányan járnak ide rendszeresen?

— Ötvenen-hatvanan. Van közöttük kisdíjak, akad hatvanéves felnőtt is.

— Mi vonzza őket ide? Hiszen tévét otthon is nézhetnek.

— Az, hogy jól érzik itt magukat. Van egy meleg kuckó, ahol mindenről beszélgethetnek, ami érdekli őket. Arra törekszem magam is, hogy mindenki, mindenről elmondhassa a véleményét. Nemrég vetítettünk egy amerikai filmet, a Hairt. Sokáig vitáztunk róla: mit akart mondani vele a rendező. En nem vagyok hive a tudományos elemzéseknek. Azt hiszem, azok az igazán nagy művészek, akiknek az alkotásaiból a legegyszerűbb ember is megért valamit. Mindig azt kérdezem, nekik mit mondott az a film. Ez a Hair is: megkérdeztem egy tizennyolc éves lányt, mi a véleménye. Azt felelte, nem tudja. Valaki másban az ragadt meg, milyen megható, hogy az a torzonzorzi fiú képes volt levágnai a haját, hogy kicsempessze a barátját a táborból. Megint más azt látta a filmben, hogy mindenfélet lehet szeretni. Ezek a fiatalok úgy összetartottak a maguk kis galériájában, hogy megvetették az úri szórakozásokat is miatta. Volt, aki úgy vélekedett, azt akarta megmutatni a rendező, hogyan nem szabad a tisztességes fiataloknak élni.

— Van segítőtárs?

— A fiam. Tizenkilenc éves. Sokat segít. Fiatal és ő is tud bánni az emberekkel.

— Milyen előadásokról lehet előre tudni, hogy sikerük lesz?

— A jó előadásoknak van sikerük. Amelyik előadó megtalálja a hangot a hallgatósághoz. Én azt mondom: az előszónál nincs értékeőbb. Ha valamiért, hát ezért, közvetlen emberi kapcsolatért jönnek el ide — két-három kilométerrel is emberek.

TANÁCS ISTVÁN

Katona ludít

Szociális otthonban

Akik postásra várnak kötik a szobák csöndjé, jó, puha takarónak. Várnak hűnyő tüzekre családától üzenetre s melegére a szónak.

Ajtó, ha csöndben nyíli szájukon szó virága, kis madártestük rebber. Kezüket ölbeéjtik s szívüket is leejtik akár a lomb a kertben.

